

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-45>

УДК 351.332.316

*Бондаренко Леся Геннадіївна,
аспірантка кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту “Інститут державного управління”
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
e-mail: lesya.kulahina@gmail.com <https://orcid.org/0009-0002-2360-1952>*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ТА ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)

Анотація. Головний принцип державної політики щодо інклюзивності на місцевому рівні – створення рівних можливостей для всіх груп населення та їх участі у соціальних процесах. Надання прав та можливостей усім верствам населення сприяє розвитку їх потенціалу. Головним завданням цієї інновації в Україні є створення мережі послуг для різних соціальних груп на місцевому рівні. Це особливо важливо в умовах збройного конфлікту, оскільки проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до місцевих спільнот та адаптації до соціального життя на нових територіях стають все більш актуальними.

Здійснено дослідження особливостей реалізації системи місцевих інклюзивних заходів у контексті специфічних умов місцевостей України. Досліджено практичні аспекти актуальних проблем та викликів, з якими стикаються окремі соціальні групи, що мають певні труднощі «включення» та адаптації на прикладі Харківської та Закарпатської областей.

У статті досліджуються особливості функціонування та основні напрямки розвитку системи місцевих інклюзивних заходів у контексті сучасних перспектив. Розглянуто такі компоненти системи інклюзивних заходів на місцевому рівні (функціональні елементи, інструменти та принципи), як створення програми та інструментів підготовки фахівців соціальних служб; помічників для дітей із особливими освітніми потребами; інклюзивних ресурсних центрів для дітей із особливими освітніми потребами; офіційних сторінок у соціальних мережах про послуги, що надаються дітям з особливими освітніми; партнерства місцевих рад та громадських організацій; умов мобільності для людей з інвалідністю.

Ключові слова. *Публічне управління, особливі освітні потреби дітей, партнерство місцевих рад та громадських організацій, інклюзивний ресурсний центр, соціальні мережі, внутрішньо переміщені особи, консультування, соціальна адаптація, психологічна реабілітація, соціальний супровід.*

Як цитувати: Бондаренко Л. Г. Публічне управління щодо розвитку інклюзії в Україні (на прикладі Харківської та Закарпатської областей). *Державне будівництво*. 2025. № 1 (37). С. 642–666. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-45>

In cites: Bondarenko, L.G. (2025). Public administration for the development of inclusion in Ukraine (using the example of Kharkiv and Transcarpathian regions). *State Formation*, no. 1 (37), 642–666. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-45> [in Ukrainian].

© Бондаренко Л. Г., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Постановка проблеми. Проблема інклюзії була, є і залишається тісно пов'язаною із суспільством та публічним управлінням. Поняття «інклюзія» розглядається переважно з погляду особливих освітніх потреб чи інвалідності. Проте інклюзія має на увазі не лише «включення» людей з обмеженими можливостями у суспільне життя (що дуже важливо), а й «включення» різних соціальних груп, таких як етнічні меншини, внутрішньо переміщені особи, люди, які живуть у неблагополучних умовах, жінки, які постраждали від домашнього насильства, ветерани та інші. Багатогранність інклюзії і необхідність її розвитку на місцевому рівні визначають практичну значимість даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час проблема дослідження піднімається в наукових роботах як вітчизняних учених, так і зарубіжних таких як, І. Бобух, Л. Бондаренко Г. Давиденко, О. Герасімова, А. Колупаєва, І. Манцуров, М. Мельник, Є. Навроцька, С. Щегель, Saskia Hollander, Rojan Bolling, J. Podesta та ін [1–4; 6–8; 11; 12].

Метою роботи є обґрунтування та розроблення інструментів публічного управління для вирішення сучасних проблем інклюзії, розкриття потенційних можливостей сучасних інноваційних технологій в Україні на місцевому рівні (на прикладі Харківської та Закарпатської областей).

Методи дослідження поєднують теоретичні та практичні, загальнонаукові та спеціальні, у тому числі метод класифікації, аналітичний метод та соціологічне дослідження.

Виклад основного матеріалу. За останні кілька десятиліть норми соціальної інклюзії суттєво змінилися: від повного «виключення», тобто виключення людей з основних процесів суспільного життя за ознаками національності, статі, віросповідання, сексуальної орієнтації та їхньої ізоляції, дискримінації, позбавлення прав і можливостей до поступової реалізації основного принципового положення щодо інклюзії – «Нічого для нас без нас» [11; 12]. За даними Світового банку рахується, що без усунення основних причин структурної ізоляції та дискримінації неможливо викоринити бідність та підтримувати стійке інклюзивне зростання [13]. Українське суспільство поступово рухається до побудови інклюзивної системи суспільства у відповідності до цілей «Стратегії сталого розвитку України до 2030 року» [10].

Сучасний стан публічного управління щодо інклюзії в Україні вивчався за допомогою соціологічного дослідження «Розвиток інклюзії на місцевому рівні», що було проведено нами у громадах двох областей України: Закарпатській та Харківській. Результати дослідження були спрямовані на розробку системи заходів щодо розбудови інклюзії на місцевому рівні [2].

Результати дослідження показали наступне. Так, щодо Реєстру постачальників соціальних послуг, майже всі респонденти (94,4%) вказали, що їхній населений пункт включено. Більше того, ці дані були абсолютно однаковими для Закарпатської та Харківської областей. Потім респондентів

попросили зазначити, які послуги зареєстровані у реєстрі. Найбільш зареєстрованими послугами були догляд вдома, консультування, послуги соціальної адаптації, послуги соціальної та психологічної реабілітації, соціальна профілактика, соціальний супровід. Очевидно, що не всі зареєстровані послуги можуть бути фактично надані. Тому респондентів попросили вказати, які із зазначених послуг фактично надаються. Загалом дві з цих послуг були включені до реєстру: послуги підтримуючого проживання та послуги соціальної реабілітації [2].

На необхідність у підготовці фахівців у сфері соціальних послуг вказало 71% респондентів (в Закарпатській 80%, в Харківській області 62,5%) [2].

Три чверті респондентів (75,9%) зазначили, що в їхніх громадах виділяються кошти на надання послуг дітям з ООП (рис. 1). Серед представників **Закарпатської** області позитивну відповідь на це запитання дала більша кількість опитаних (86,7%, завагались відповісти 13,3%), ніж серед представників **Харківської** області (64,3%, завагались відповісти 28,6%).

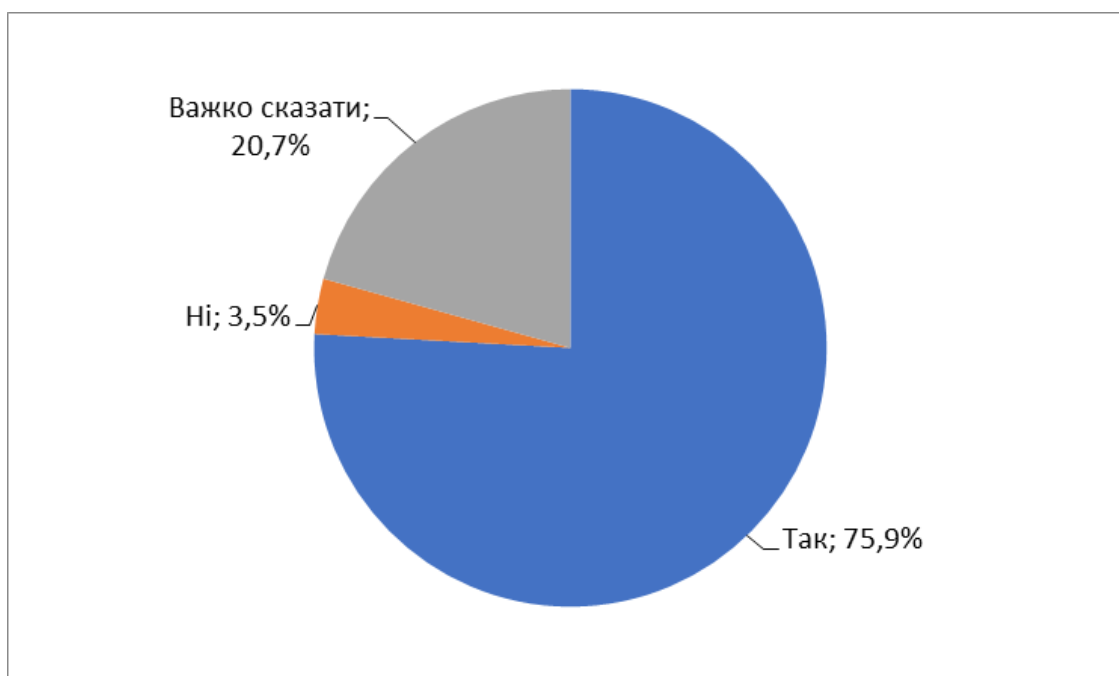

Рисунок 1. – Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи виділяються кошти в Вашій громаді на надання послуг дітям з ООП?»

Figure 1. – Distribution of respondents' answers to the question: "Are funds allocated in your community to provide services to children with SEN?"

Стосовно розмірів фінансування, то більшість респондентів, які змогли надати відповідь з цього питання (33,3%), зазначила, що на надання послуг дітям з ООП у досліджуваному році було виділено від 100 тис. до 500 тис. грн. (рис. 2).

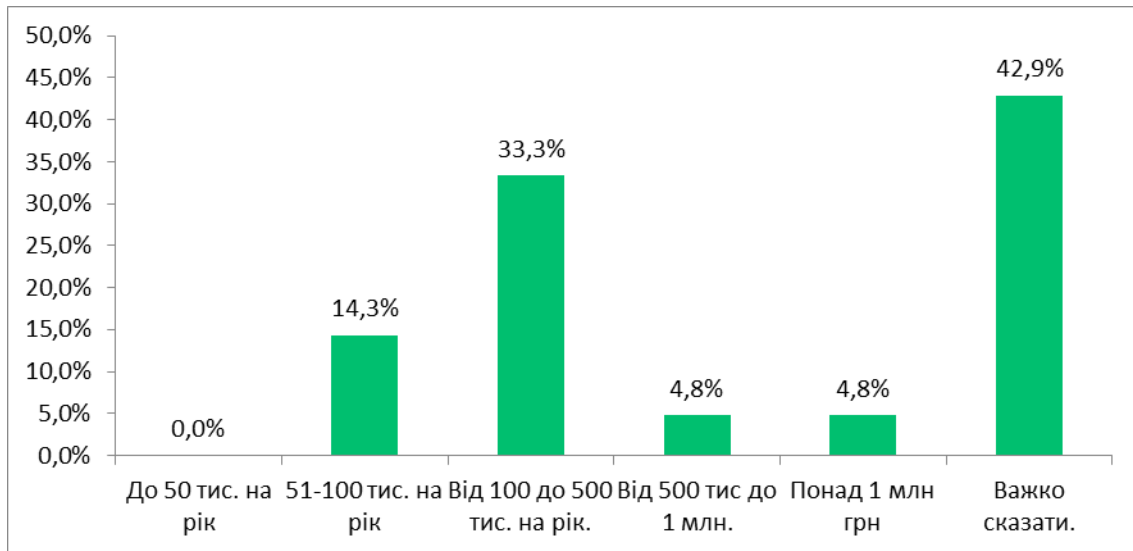

Рисунок 2. – Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Скільки коштів на надання послуг дітям з ООП було виділено у вашій громаді на рік?»

Figure 2. – Distribution of respondents' answers to the question: "How much money was allocated in your community per year to provide services to children with SEN?"

Ситуація з розміром виділених коштів дещо розрізняється по областях, але не суттєво (рис.3-4) – в обох областях перше місце за розміром фінансування посідає діапазон від 100 тис. до 500 тис. грн. Але при цьому серед представників Харківської області вдвічі більше тих, хто завагався назвати розмір фінансування на надання послуг дітям з ООП – 62,5% проти 30,8% у Закарпатській області [2].

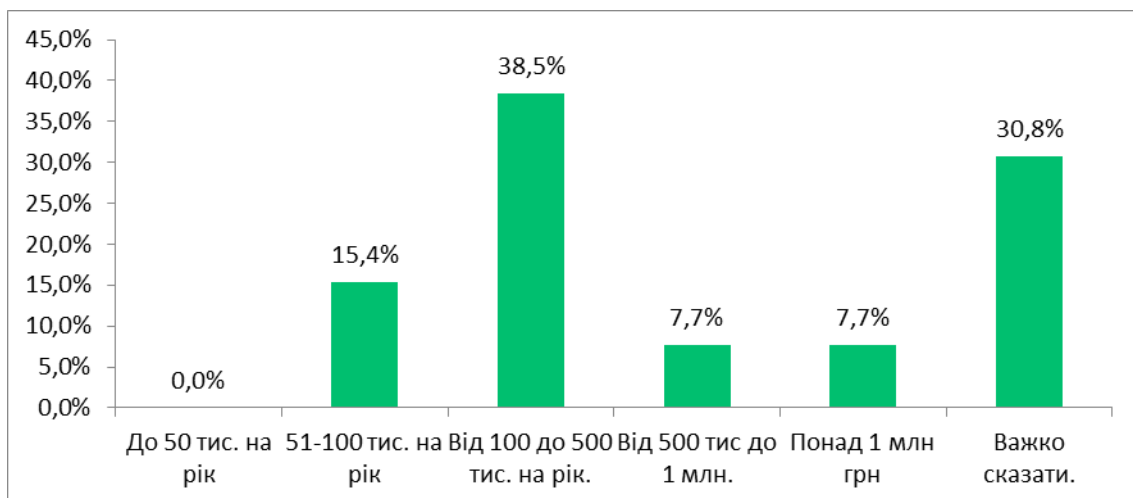

Рисунок 3. – Розподіл відповідей представників **Закарпатської** області на запитання: «Скільки коштів на надання послуг дітям з ООП було виділено у вашій громаді на рік?»

Figure 3. – Distribution of responses from representatives of Zakarpattia Oblast to the question: "How much funding was allocated in your community per year for the provision of services to children with SEN?"

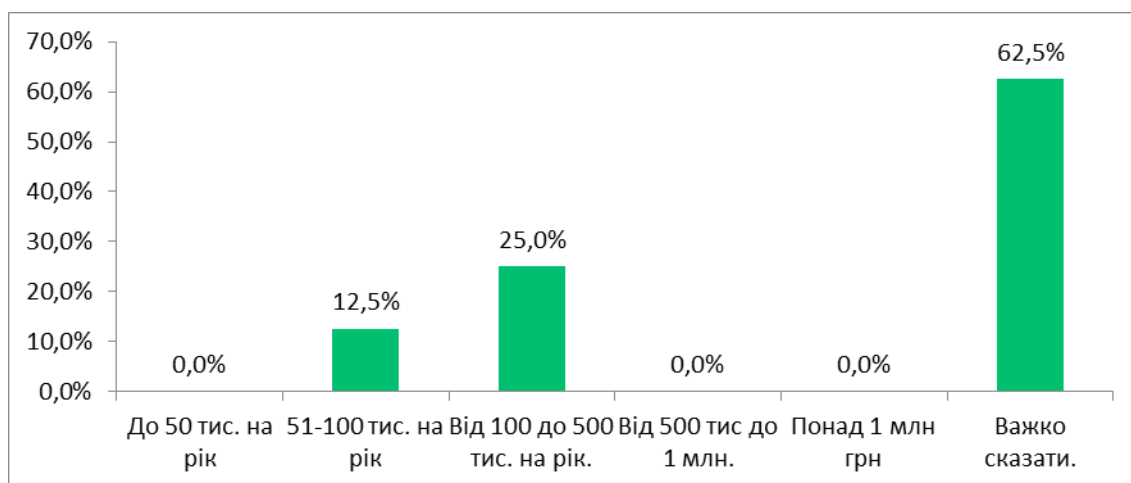

Рисунок 4. – Розподіл відповідей представників Харківської області на запитання: «Скільки коштів на надання послуг дітям з ООП було виділено у вашій громаді на 2023 рік?»

Figure 4. – Distribution of responses from representatives of the Kharkiv region to the question: “How much funding has been allocated in your community for the provision of services to children with SEN in 2023?”

Більше 60% респондентів (60,7%) зазначили, що в їхніх громадах працює Інклюзивний ресурсний центр (ІРЦ) для дітей з ООП (рис. 5) [2].

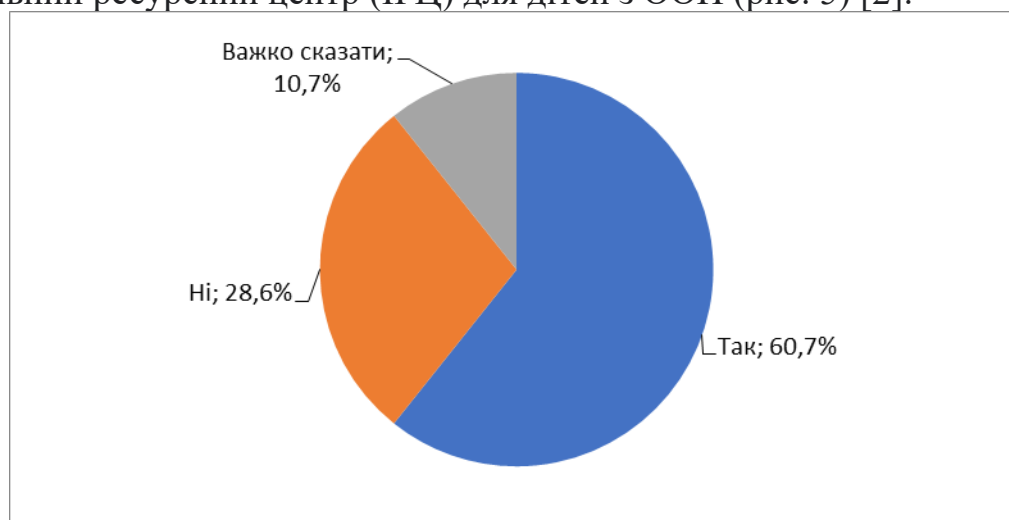

Рисунок 5. – Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи працює у Вашій громаді Інклюзивний ресурсний центр (ІРЦ) для дітей з ООП?» [2]

Figure 5. – Distribution of respondents' answers to the question: “Does your community have an Inclusive Resource Center (IRC) for children with SEN?” [2]

У **Закарпатській** області 66,7% зазначили, що ІРЦ працює в їхніх громадах, 26,6% – що не працює, 6,7% – завагались дати відповідь на це запитання. У **Харківській** області 53,9% зазначили, що ІРЦ працює в їхніх громадах, 30,8% – що не працює, 15,3% – завагались дати відповідь на це запитання.

Що стосується того, за які кошти було створено ІРЦ, то тут однозначно перше місце посідає місцевий бюджет (табл. 1).

Таблиця 1. – Джерела для створення Інклюзивних ресурсних центрів для дітей з ООП

Table 1. – Sources for creating inclusive resource centers for children with SEN

Послуги/ Services	У цілому, %/ Overall, %	Закарпатська обл., %/Transcarpathian region, %	Харківська обл., % / Kharkiv region, %
Державна субвенція.	29,4	30,0	28,6
Місцевий бюджет.	100,0	100,0	100,0
За рахунок коштів міжнародних організацій та донорів.	23,5	20,0	28,6
За рахунок коштів українських громадських та благодійних організацій.	5,9	10,0	0,0
Місцеві підприємці та бізнес.	11,8	20,0	0,0

Як видно з таблиці, у Харківській області ІРЦ не створювались за рахунок коштів українських громадських та благодійних організацій і за підтримки місцевих підприємців та бізнесу [2].

Респондентам було також запропоновано визначити, які *три* функції виконуються їхніми ІРЦ найкраще (табл. 2) та найгірше (табл. 3).

Таблиця 2. – Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Які з наведених функцій виконуються Вашим ІРЦ найкраще?» [2]

Table 2. – Distribution of respondents' answers to the question: “Which of the following functions does your IRC perform best?” [2]

Послуги/ Services	У цілому, %/ Overall, %	Закарпатська обл., %/Transcarpathian region, %	Харківська обл., %/Kharkiv region, %
Проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини.	41,2	50,0	28,6
Розробка рекомендацій щодо освітньої програми для дитини з ООП.	11,8	20,0	0,0
Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.	58,8	70,0	42,9
Участь у роботі команд психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у школах і дитсадках.	35,3	30,0	42,9
Проведення моніторингу динаміки розвитку дитини не рідше, ніж двічі на рік.	0,0	0,0	0,0
Надання консультацій та методичної допомоги вчителям і вихователям з питань організації інклюзивного навчання.	23,5	20,0	28,6
Консультавання батьків або законних представників дітей з ООП стосовно зарахування до закладів освіти.	29,4	20,0	42,9
Надання психологічної допомоги батькам (законним представникам) дітей з ООП.	17,7	0,0	42,9
Важко сказати.	29,4	20,0	42,9

Як можна бачити, у цілому найкраще виконуються такі функції: надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, участь у роботі команд психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у школах і дитсадках.

Представники Закарпатської області відзначили ці ж самі послуги і саме у такому рейтингу. Натомість представники Харківської області запропонували дещо інший набір послуг: надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, участь у роботі команд психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у школах і дитсадках, консультування батьків або законних представників дітей з ООП стосовно зарахування до закладів освіти, надання психологічної допомоги батькам (законним представникам) дітей з ООП.

Таблиця 3. – Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Які з наведених функцій виконуються Вашим ІРЦ найгірше?» [2]

Table 3. – Distribution of respondents' answers to the question: “Which of the following functions does your IRC perform worst?” [2]

Послуги/ Services	У цілому, %/ Overall, %	Закарпатська обл., %/ Transcarpathian region, %	Харківська обл., % / Kharkiv region, %
Проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини.	0,0	0,0	0,0
Розробка рекомендацій щодо освітньої програми для дитини з ООП.	23,5	20,0	28,6
Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.	5,9	10,0	0,0
Участь у роботі команд психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у школах і дитсадках.	5,9	10,0	0,0
Проведення моніторингу динаміки розвитку дитини не рідше, ніж двічі на рік.	11,8	10,0	14,3
Надання консультацій та методичної допомоги вчителям і вихователям з питань організації інклюзивного навчання.	5,9	10,0	0,0
Консультування батьків або законних представників дітей з ООП стосовно зарахування до закладів освіти	0,0	0,0	0,0
Надання психологічної допомоги батькам (законним представникам) дітей з ООП.	5,9	0,0	14,3
Важко сказати.	64,7	70,0	57,1

Що ж стосується послуг, які надаються ІРЦ найгірше, то тут важко однозначно визначити якісь з перелічених, оскільки велика кількість респондентів завагались дати відповідь на це запитання. Єдина послуга, на яку тут слід звернути спеціальну увагу, це розробка рекомендацій щодо освітньої програми для дитини з ООП.

Респонденти достатньо високо оцінили загальну ефективність роботи їхніх ІРЦ – у цілому по масиву на 4,24 за шкалою від 1 до 5.

Представники Закарпатської області оцінили загальну ефективність роботи їхніх ІРЦ на 4,4, а Харківської області – на 4,0 за шкалою від 1 до 5.

Виходячи з відповідей респондентів, можна зазначити, що в ІРЦ працює 4 і більше осіб (рис. 6), причому суттєвої різниці у відповідях представників обох областей немає.

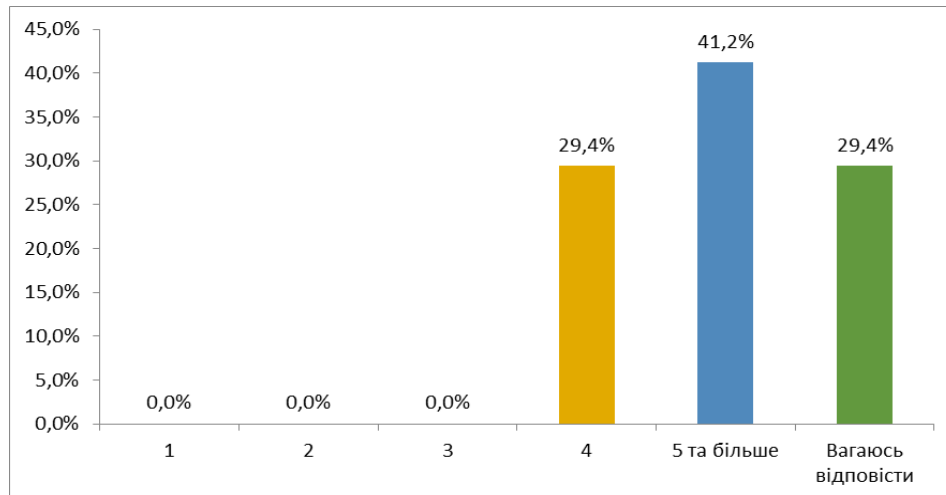

Рисунок 6. – Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Скільки осіб працюють у Вашому ІРЦ?» [2]

Figure 6. – Distribution of respondents' answers to the question: “How many people work at your IRC?” [2]

Кадровий склад своїх ІРЦ респонденти у цілому по масиву оцінили на 4,38 за шкалою від 1 до 5.

Представники Закарпатської області оцінили кадровий склад своїх ІРЦ на 4,56, а представники Харківської області – на 4,14 за шкалою від 1 до 5. Загалом, опитані не змогли визначитися з тим, яка кількість дітей з ООП обслуговується одним фахівцем Інклюзивного ресурсного центру їх громад (рис. 7).

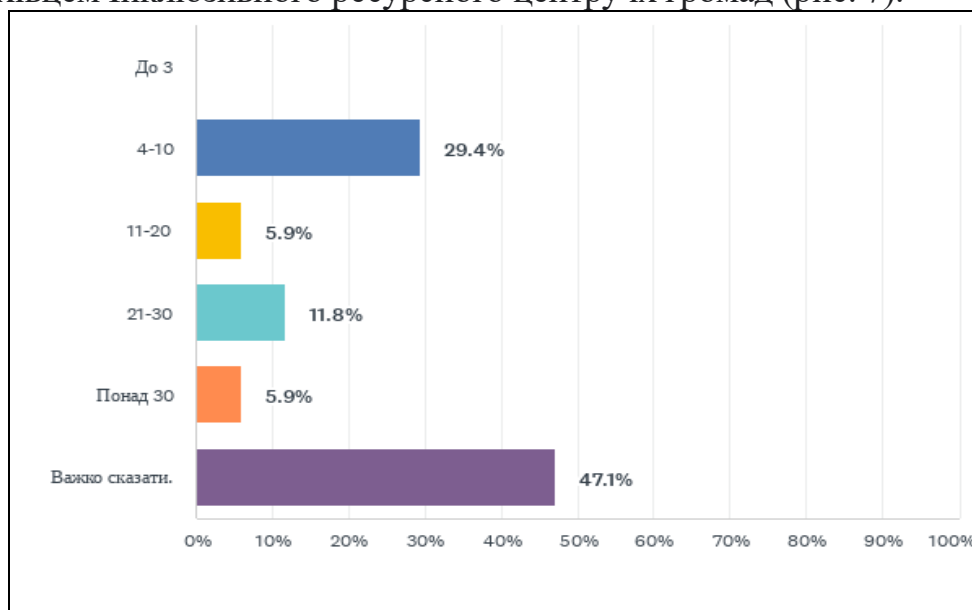

Рисунок 7. – Розподіл відповідей респондентів на запитання «Яка кількість дітей з ООП обслуговується сьогодні одним фахівцем Вашого ІРЦ?» [2]

Figure 7. – Distribution of respondents' answers to the question “How many children with SEN are currently served by one specialist at your IRC?” [2]

Між тим, серед тих, які відповіли, домінує думка про те, що в середньому їх кількість складає від 4 до 10 осіб. У **Харківській** області на це вказали 30% експертів, у **Закарпатській** – 28,6%.

Відзначимо також, що в більшості громад, де проводилося опитування, на обліку перебувають внутрішньо переміщені особи (рис.8).

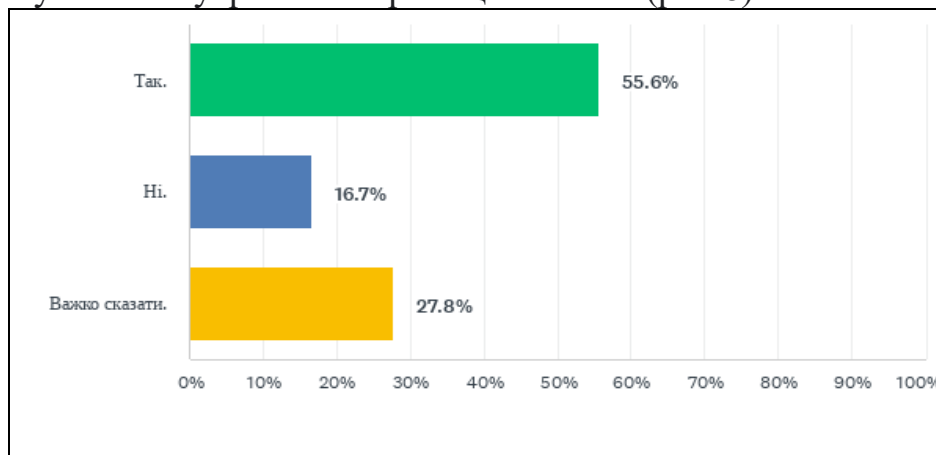

Рисунок 8. – Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи перебувають на обліку в Вашому ІРЦ внутрішньо переміщені особи?» [2]

Figure 8. – Distribution of respondents' answers to the question “Are internally displaced persons registered with your IRC?” [2]

Через об’єктивні причини внутрішньо переміщених осіб трохи більше в Закарпатській області (рис.9), аніж в Харківській (рис. 10).

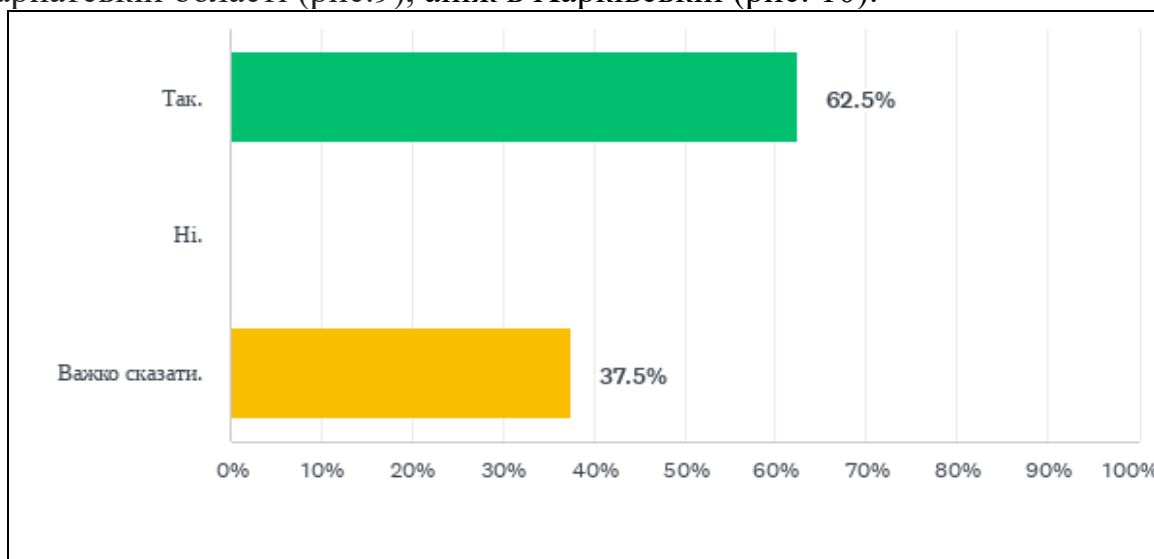

Рисунок 9. – Розподіл відповідей респондентів із Закарпатської області на запитання «Чи перебувають на обліку в Вашому ІРЦ внутрішньо переміщені особи?» [2]

Figure 9. – Distribution of responses from respondents in Zakarpattia Oblast to the question “Are internally displaced persons registered at your IRC?” [2]

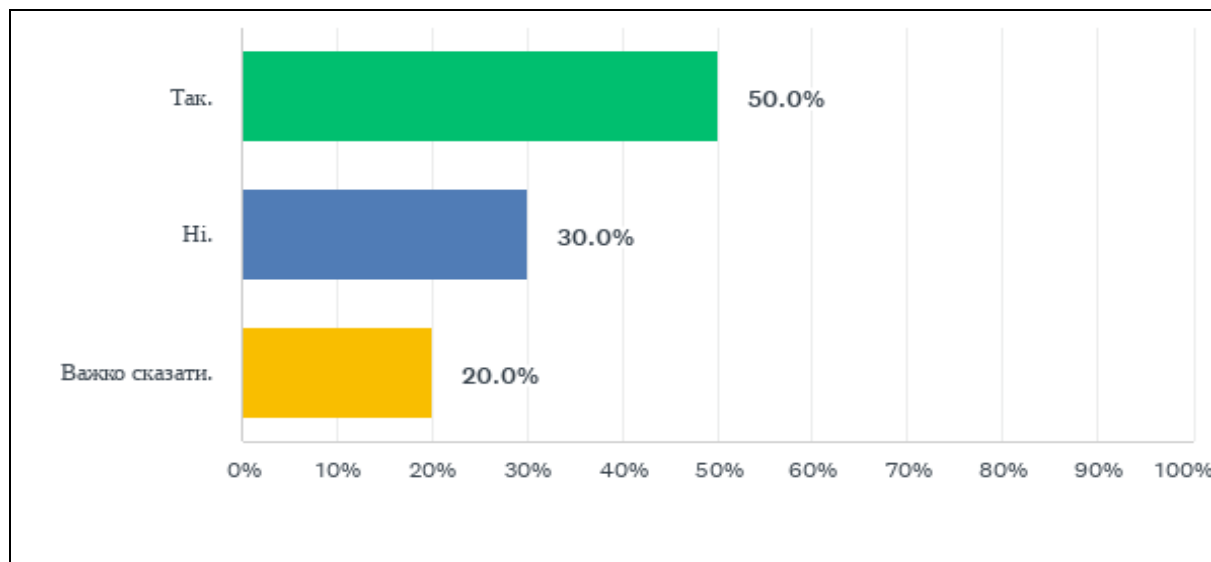

Рисунок 10. – Розподіл відповідей респондентів із Харківської області на запитання «Чи перебувають на обліку в Вашому ІРЦ внутрішньо переміщені особи»? [2]

Figure 10. – Distribution of responses from respondents in Kharkiv Oblast to the question “Are internally displaced persons registered at your IRC?” [2]

Позитивним фактом є те, у більшості громад в освітніх закладах працюють асистенти вчителів у класах, де навчаються діти з ООП (рис. 11).

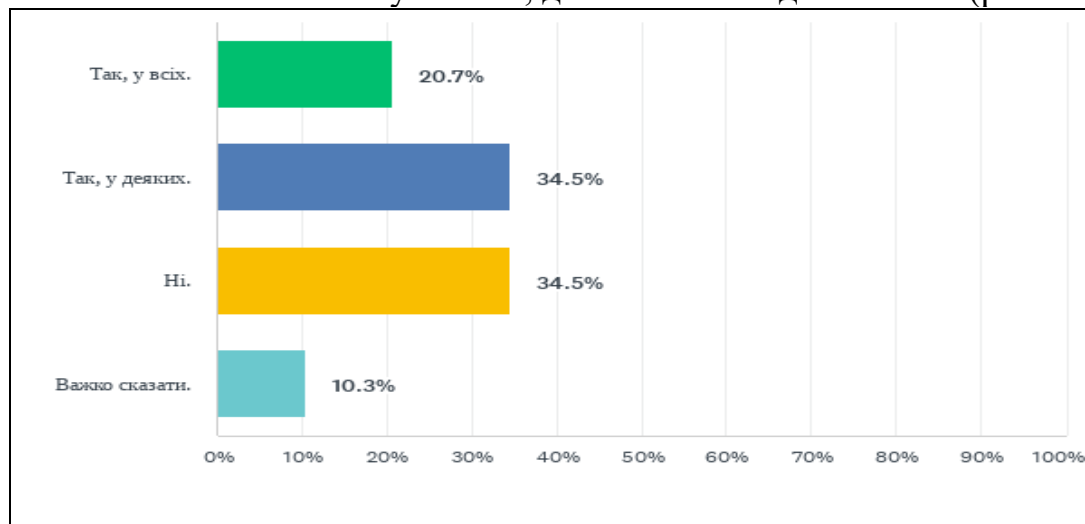

Рисунок 11. – Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи працюють в освітніх закладах Вашої громади асистенти вчителів у класах, де навчаються діти з ООП?» [2]

Figure 11. – Distribution of respondents' answers to the question “Do teaching assistants work in classrooms with children with SEN in educational institutions in your community?” [2]

Між тим, як видно з вищенаведеного рисунку, такі асистенти працюють не у всіх школах. Порівняно більше таких асистентів на сьогодні працює в освітніх закладах Закарпаття (рис. 12), ніж Харківщини (рис. 13). Так, якщо в

Закарпатській області 26,7% опитаних відповіли, що в усіх освітніх закладах їх громади працюють асистенти дітей з ООП, то в Харківській – так відповіли лише 14,3% респондентів.

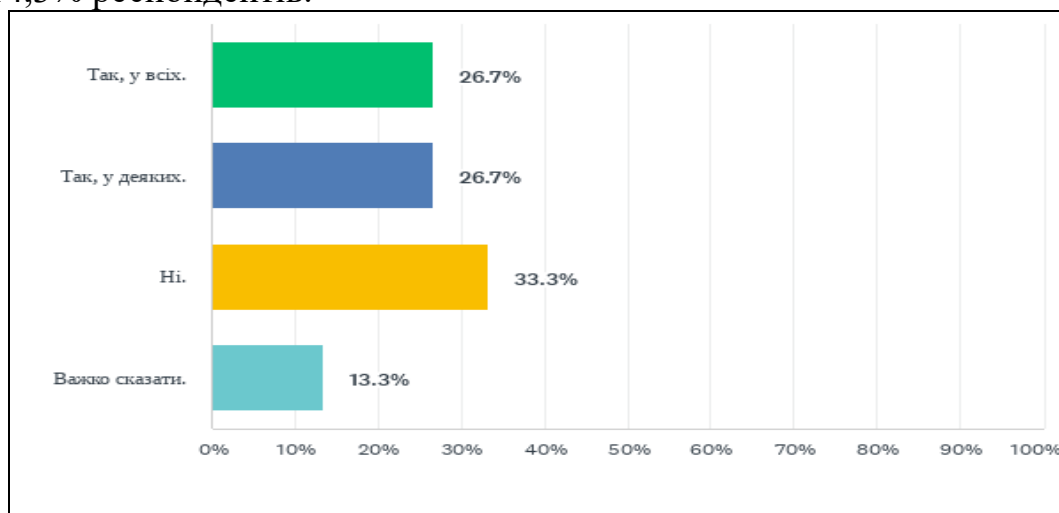

Рисунок 12. – Розподіл відповідей респондентів із Закарпатської області на запитання «Чи працюють в освітніх закладах Вашої громади асистенти вчителів у класах, де навчаються діти з ООП?» [2].

Figure 12. – Distribution of responses from respondents in Zakarpattia Oblast to the question “Are there teaching assistants working in classrooms with children with SEN in educational institutions in your community?” [2].

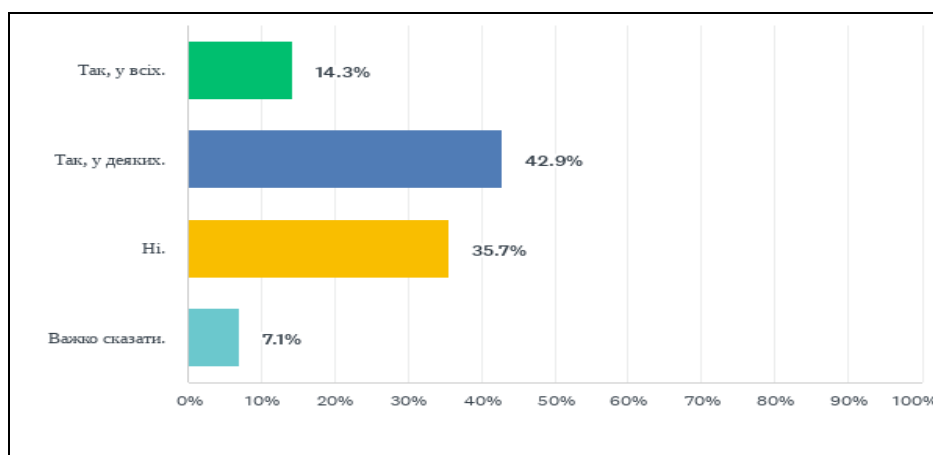

Рисунок 13. Розподіл відповідей респондентів із Харківської області на запитання «Чи працюють в освітніх закладах Вашої громади асистенти вчителів у класах, де навчаються діти з ООП?» [2].

Figure 13. – Distribution of responses from respondents in the Kharkiv region to the question “Do teaching assistants work in educational institutions in your community in classes where children with SEN are taught?” [2].

При цьому респонденти достатньо високо оцінили роботу таких асистентів. За шкалою від 1 до 5, оцінка – 4,26, що можна оцінити як «дуже добре» (рис. 14).

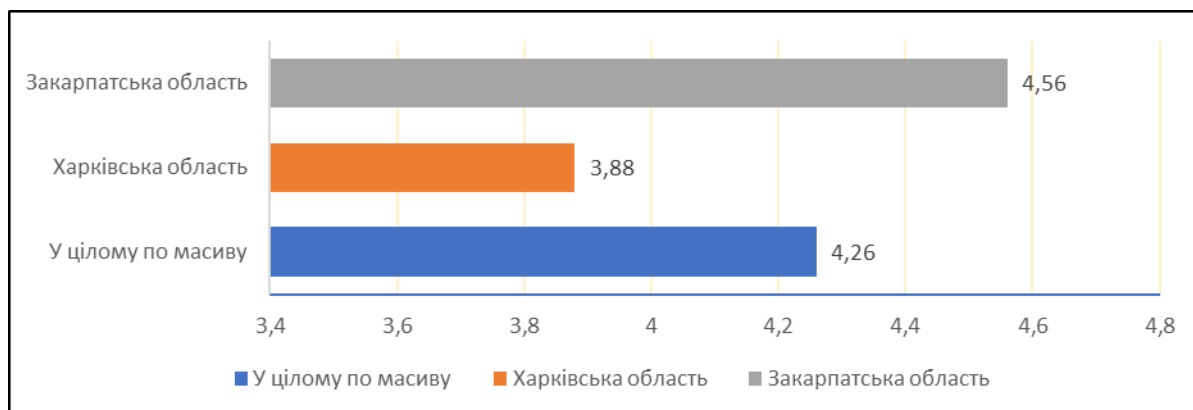

Рисунок 14. – Порівняльні оцінки роботи асистентів вчителів у класах, де навчаються діти з ООП по різних областях (за шкалою від 1 до 5, де 1 – абсолютно незадовільно, 5 – відмінно) [2].

Figure 14. –Comparative assessments of the work of teaching assistants in classes where children with SEN are taught in different areas (on a scale of 1 to 5, where 1 is completely unsatisfactory and 5 is excellent) [2].

Таким чином, можна констатувати, що практика використання таких асистентів вчителів в Україні виявилися в цілому успішною. На сьогодні ж, як видно з вищенаведеного рисунку, трохи вищою є якість їх роботи в Закарпатській області порівняно із Харківською.

При цьому асистентів дітей в освітніх закладах працює дещо менше. Так, за результатами дослідження, лише 13,3 опитаних відзначили, що такі асистенти працюють в їх громадах, 50% – вказали на їх відсутність (рис. 15) [2].

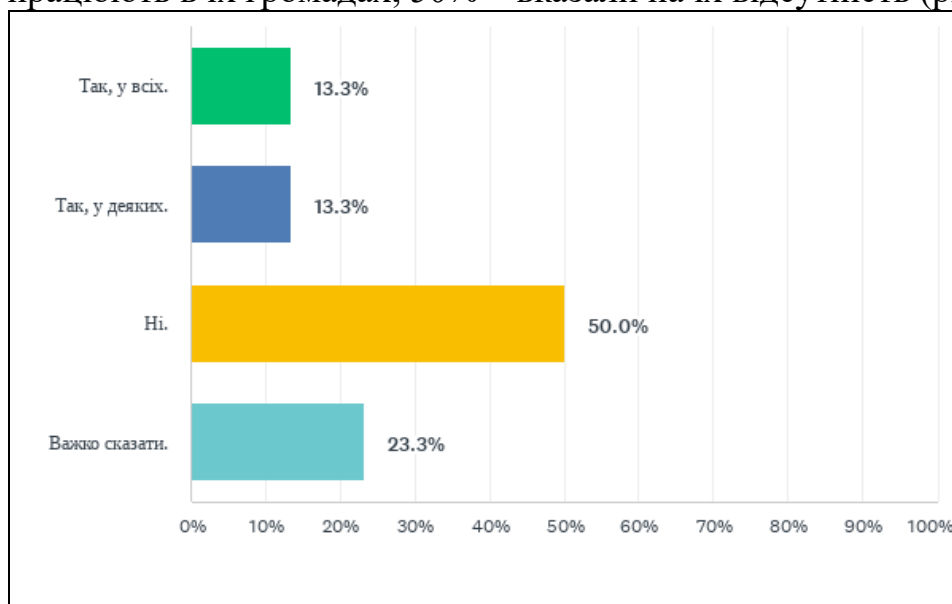

Рисунок 15. – Розподіл відповідей опитаних на запитання «Чи працюють в освітніх закладах Вашої громади асистенти дитини у класах, де навчаються діти з ООП?» [2].

Figure 15. – Distribution of respondents' answers to the question “Do child assistants work in educational institutions in your community in classes where children with SEN study?” [2].

І в даному разі ситуація з асистентами є трохи краще в Закарпатській області (рис. 16). У Харківській жоден респондент не відзначив, що такі асистенти є в усіх освітніх закладах їх регіону (рис. 17).

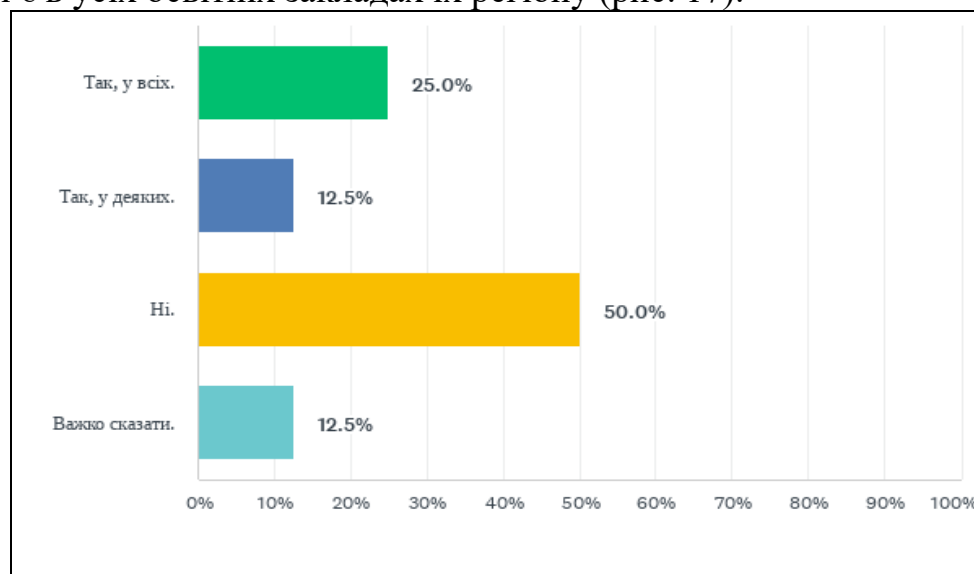

Рисунок 16. Розподіл відповідей опитаних із Закарпатської області на запитання «Чи працюють в освітніх закладах Вашої громади асистенти дитини у класах, де навчаються діти з ООП?» [2].

Figure 16. – Distribution of responses from respondents in Zakarpattia Oblast to the question “Are there teaching assistants working in educational institutions in your community in classes where children with SEN are taught?” [2].

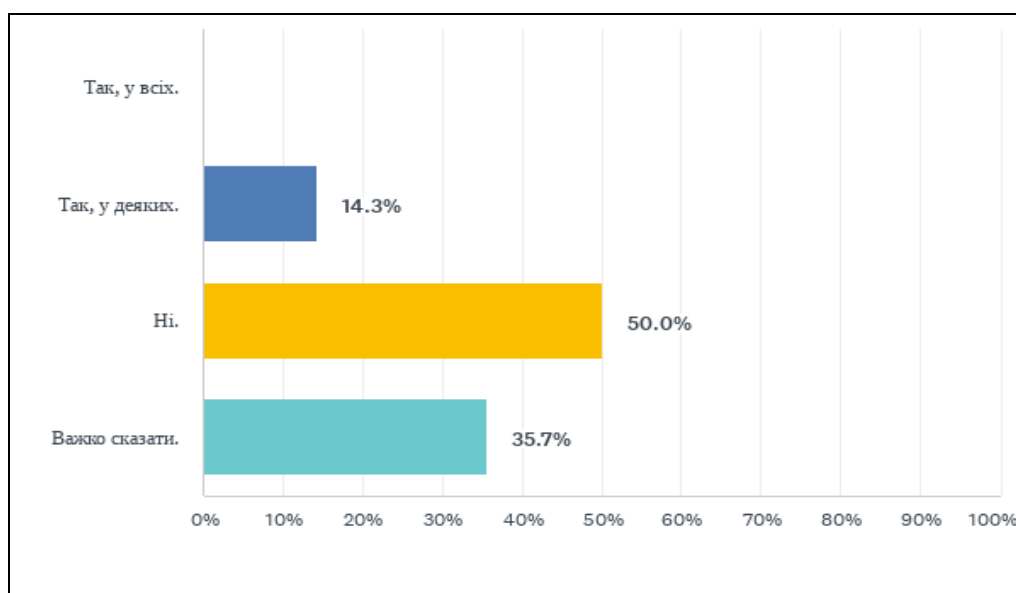

Рисунок 17. – Розподіл відповідей опитаних із Харківської області на запитання «Чи працюють в освітніх закладах Вашої громади асистенти дитини у класах, де навчаються діти з ООП?» [2].

Figure 17. – Distribution of responses from respondents in the Kharkiv region to the question “Are there teaching assistants working in educational institutions in your community in classes where children with SEN are taught?” [2].

У тих же закладах, де асистенти дитини працюють, якість їх роботи визнається в цілому високою (рис. 18). При цьому трохи вищою визнається ефективність роботи асистентів, що працюють в освітніх закладах Закарпаття.

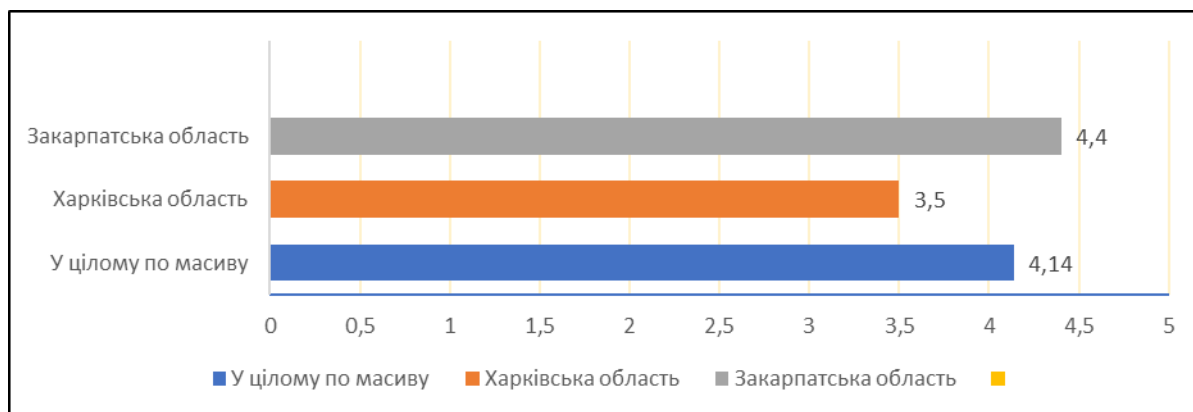

Рисунок 18. Порівняльні оцінки роботи асистентів дитини у класах, де навчаються діти з ООП по різних областях (за шкалою від 1 до 5, де 1 – абсолютно незадовільно, 5 – відмінно) [2].

Figure 18. – Comparative assessments of the work of child assistants in classes where children with SEN are taught in different areas (on a scale of 1 to 5, where 1 is completely unsatisfactory and 5 is excellent) [2].

Також звернемо увагу, що якість роботи асистентів вчителів оцінюється трохи вищою, ніж якість асистентів дітей (рис. 19).

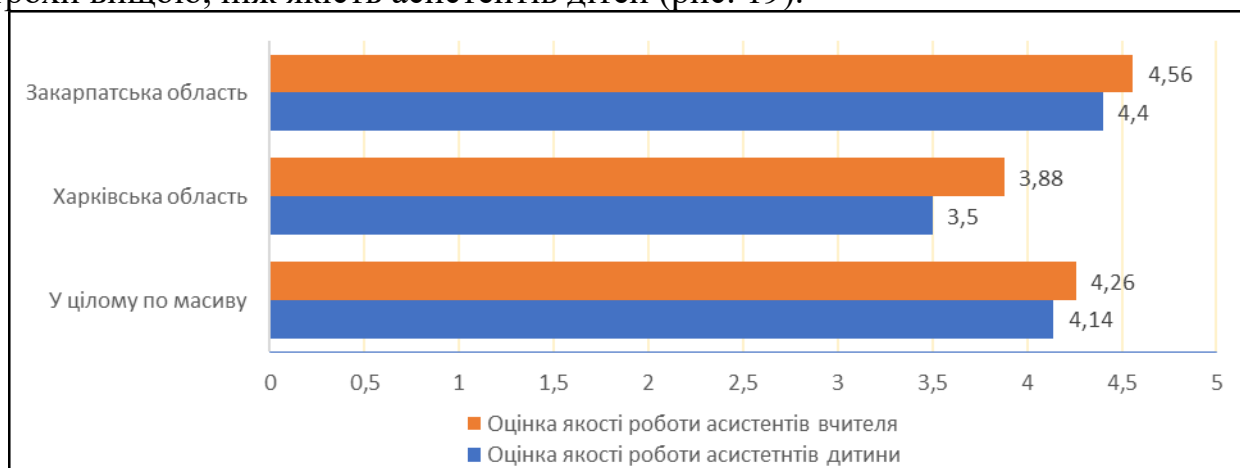

Рисунок 19. Порівняльні оцінки роботи асистентів дитини та вчителя у класах, де навчаються діти з ООП по різних областях (за шкалою від 1 до 5, де 1 – абсолютно незадовільно, 5 – відмінно) [2].

Figure 19. – Comparative assessments of the work of child assistants and teachers in classes where children with SEN are taught in different areas (on a scale of 1 to 5, where 1 is completely unsatisfactory and 5 is excellent) [2].

Засоби інформування членів громади щодо надання послуг для дітей з ООП: на сайті ради (65,5%) та на офіційних сторінках місцевої ради в соціальних мережах (62,1 (таблиця 4).

Таблиця 4. Порівняльні оцінки способів інформування членів громади щодо надання послуг для дітей з ООП в Закарпатській та Харківській областях (наведені способи, які відзначили понад 20% респондентів) [2].

Table 4. – Comparative assessment of methods used to inform community members about services for children with SEN in Zakarpattia and Kharkiv regions (methods mentioned by more than 20% of respondents) [2].

№	Спосіб інформування/ Method of notification	Харківська область Kharkiv region	Закарпатська область Zakarpattia region	У цілому по масиву Overall for the array
1	Інформування на сайті ради	53,8	75,0	65,5
2	Інформування на офіційних сторінках місцевої ради в соціальних мережах	53,8	68,8	62,1
3	Просвітницька робота у освітніх закладах	23,1	68,8	48,3
4	Просвітницька робота ІРЦ	38,5	50,0	44,8
5	Офіційні заходи, зустрічі	23,1	25,0	24,1

У співпраці органів влади та громадськості, партнерами виступають місцеві органи виконавчої влади (67,9%) та громадські організації (53,6%). Узагальнені результати відповідей на це питання наведені в табл. 5.

Таблиця 5 – Порівняльні оцінки відповідей респондентів Закарпатської та Харківської областей на запитання «З якими організаціями співпрацює Ваша місцева рада щодо вирішення питань допомоги дітям з ООП в (наведені партнери, яких відзначили понад 20% респондентів) [2].

Table 5 – Comparative assessment of responses from respondents in Zakarpattia and Kharkiv regions to the question “Which organizations does your local council cooperate with to address issues related to helping children with SEN?” (partners mentioned by more than 20% of respondents) [2].

№	Спосіб інформування/ Method of notification	Харківська область Kharkiv region	Закарпатська область Zakarpattia region	У цілому по масиву Overall for the array
1	Місцеві органи виконавчої влади	58,3	75,0	67,9
2	Громадські організації	50,0	56,3	53,6
3	Заклади охорони здоров'я	25,0	43,8	35,7
4	Благодійні фонди	25,0	25,0	25,0
5	Служба у справах дітей	25,0	18,8	21,4

Як видно з табл. 5 місцеві ради в Закарпатській області порівняно більше співпрацюють питань допомоги дітям з ООП із закладами охорони здоров'я, ніж в Харківській (рис. 20).

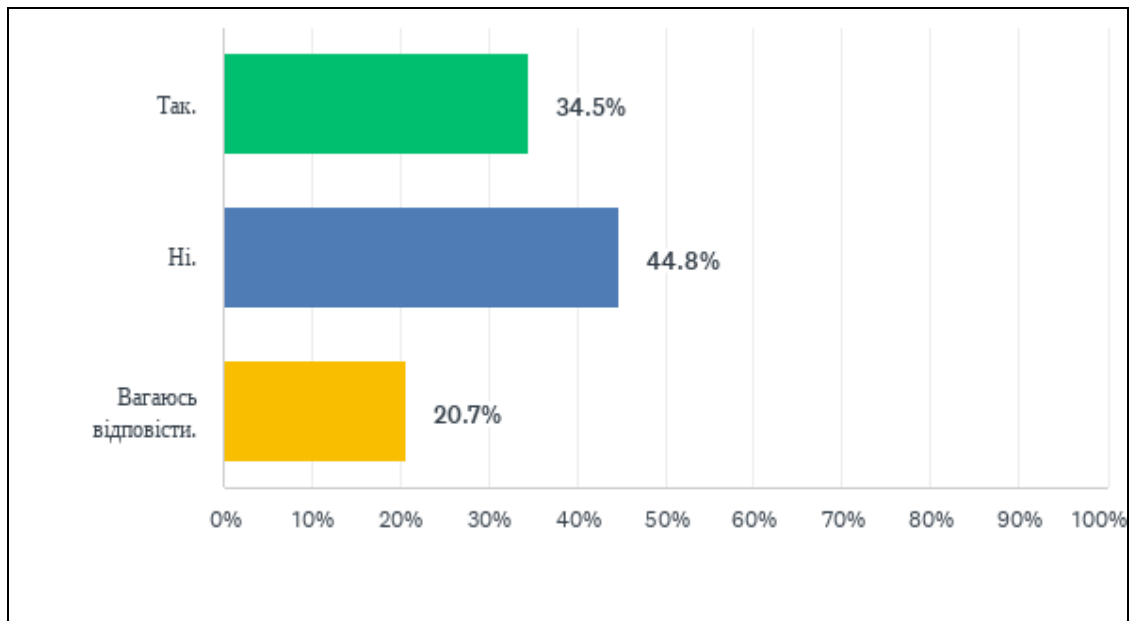

Рисунок 20. Розподіл відповідей опитаних на запитання «Чи працюють у Вашій громаді громадські організації, які надають послуги дітям з ООП?» [2].

Figure 20. – Distribution of respondents' answers to the question “Are there any community organizations in your community that provide services to children with SEN?” [2].

При цьому активність громадських організацій є трохи вищою в Закарпатській області (рис. 21), ніж Харківській (рис. 22).

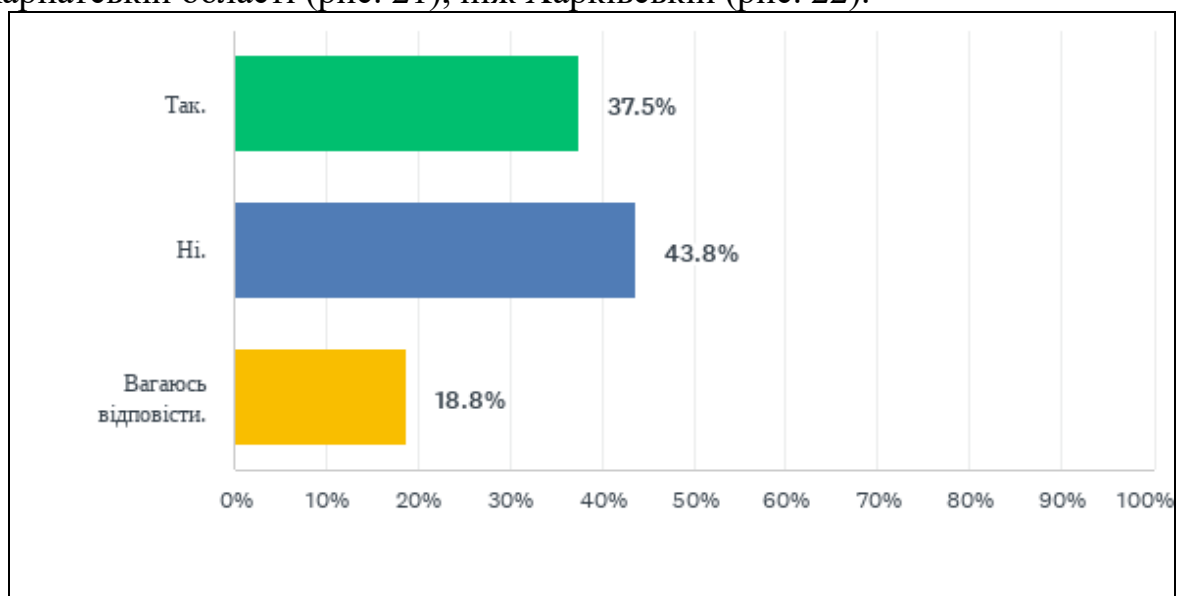

Рисунок 21. – Розподіл відповідей опитаних з Закарпатської області на запитання «Чи працюють у Вашій громаді громадські організації, які надають послуги дітям з ООП?» [2].

Figure 21. – Distribution of responses from respondents in Zakarpattia Oblast to the question “Are there any civil society organizations in your community that provide services to children with SEN?” [2].

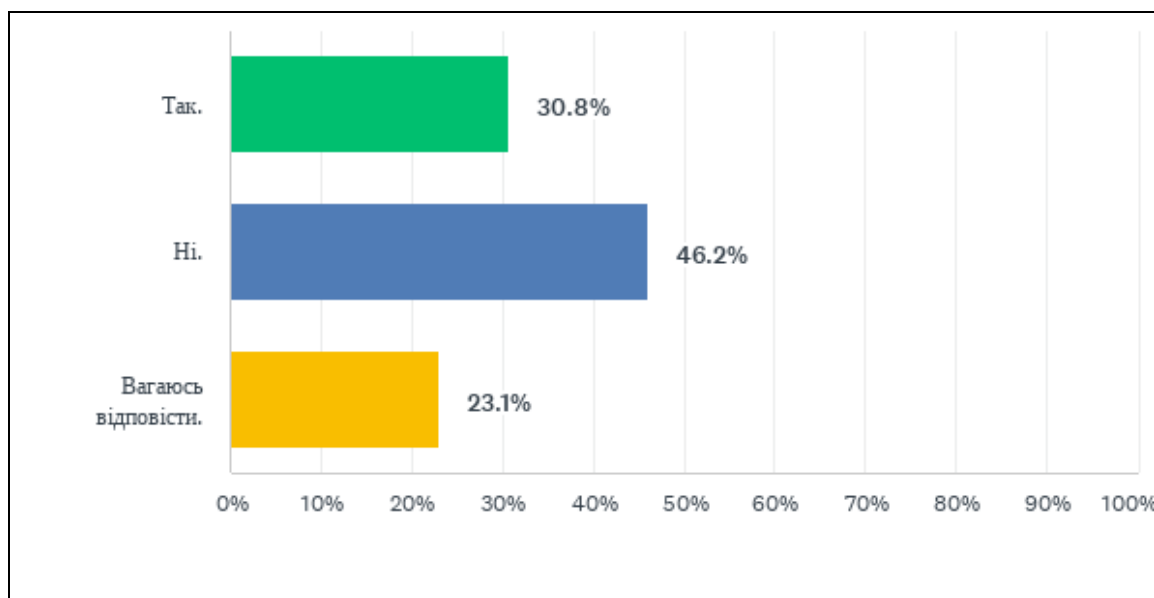

Рисунок 22. – Розподіл відповідей опитаних із Харківської області на запитання «Чи працюють у Вашій громаді громадські організації, які надають послуги дітям з ООП?» [2].

Figure 22. – Distribution of responses from respondents in Kharkiv Oblast to the question “Are there any civil society organizations in your community that provide services to children with SEN?” [2].

У переважній більшості тих громадських організацій, які ведуть активну діяльність щодо надання послуг дітям з ООП, до їх складу входять батьки таких дітей. При чому порівняно більше це відзначають опитані із Закарпатської області (83,3% проти 75% в Харківській).

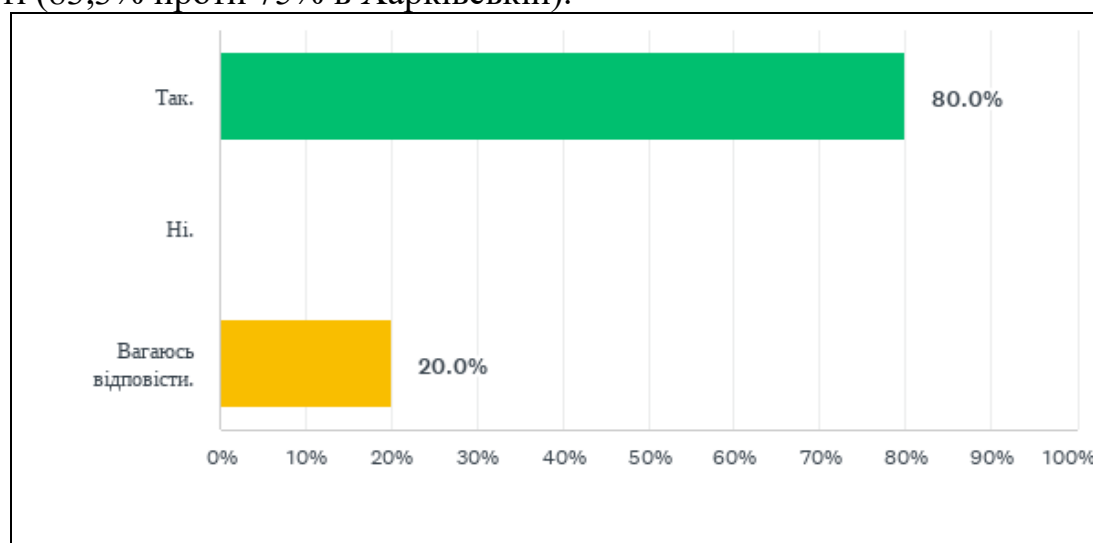

Рисунок 23. – Розподіл відповідей опитаних на запитання «Чи входять до складу громадських організацій, що надають послуги дітям з ООП, батьки дітей з ООП?» [2]

Figure 23. – Distribution of respondents' answers to the question “Are parents of children with SEN members of public organizations that provide services to children with SEN?” [2]

Звернемо увагу на високу громадсько-політичну активність організацій, створених батьками дітей з ООП. 50% опитаних зазначили, що представники таких організацій регулярно беруть участь у засіданнях місцевих рад (рис. 24).

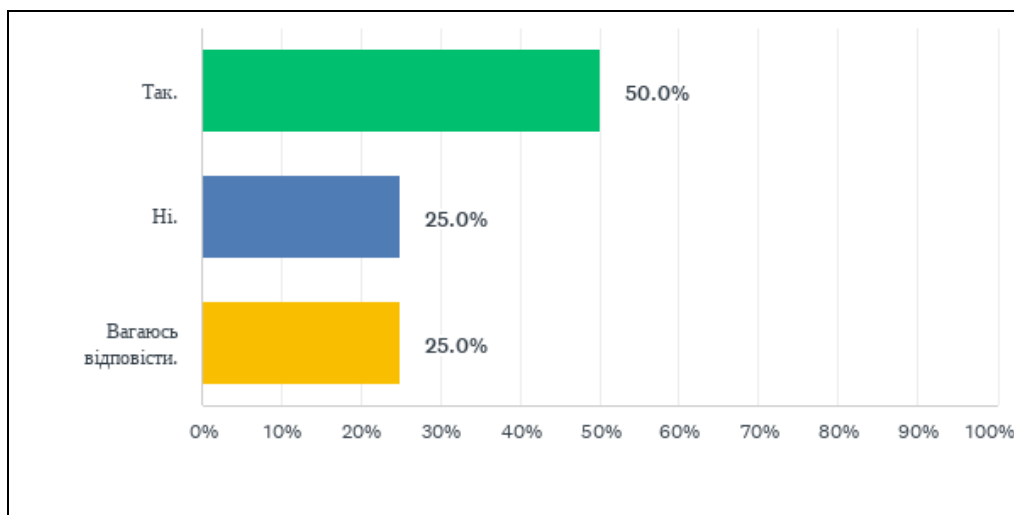

Рисунок 24. – Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи беруть участь представники громадських організацій, які створені батьками дітей з ООП, у засіданнях місцевої ради» [2].

Figure 24. – Distribution of respondents' answers to the question “Do representatives of public organizations created by parents of children with SEN participate in local council meetings?” [2].

Більшу активність у даному разі демонструють громадські організації, які працюють в громадах Закарпатської області (60% проти 33,3% у Харківській).

Однак, ця активність здебільшого не сприяє делегуванню повноважень у сфері надання послуг дітям з ООП громадським організаціям. Так, лише 31% опитаних вказали, що їх ради замовляють послуги для дітей з ООП у громадських організацій (рис. 25).

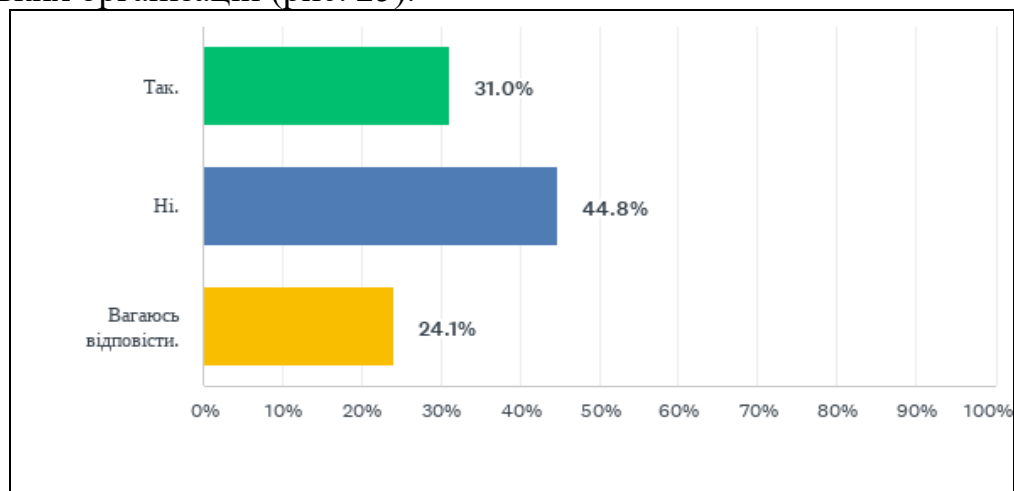

Рисунок 25. – Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи замовляє місцева рада послуги для дітей з ООП у громадських організацій?» [2].

Figure 25. – Distribution of respondents' answers to the question “Does the local council order services for children with SEN from public organizations?” [2].

Порівняно більше послугами громадських організацій користуються громади в Закарпатській області (рис. 26), ніж в Харківській (рис. 27).

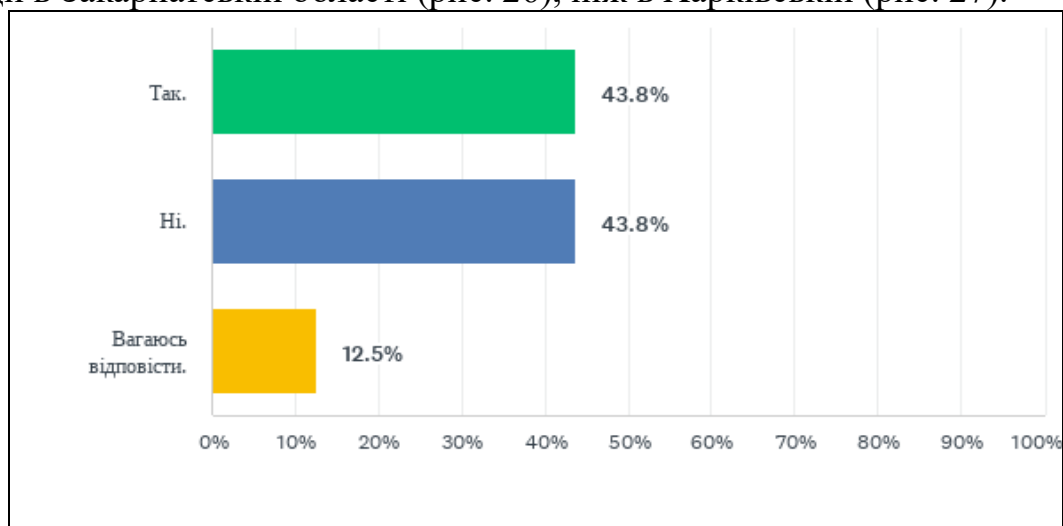

Рисунок 26. Розподіл відповідей респондентів із Закарпатської області на запитання «Чи замовляє місцева рада послуги для дітей з ООП у громадських організацій?» [2].

Figure 26. – Distribution of responses from respondents in Zakarpattia Oblast to the question “Does the local council order services for children with SEN from public organizations?” [2].

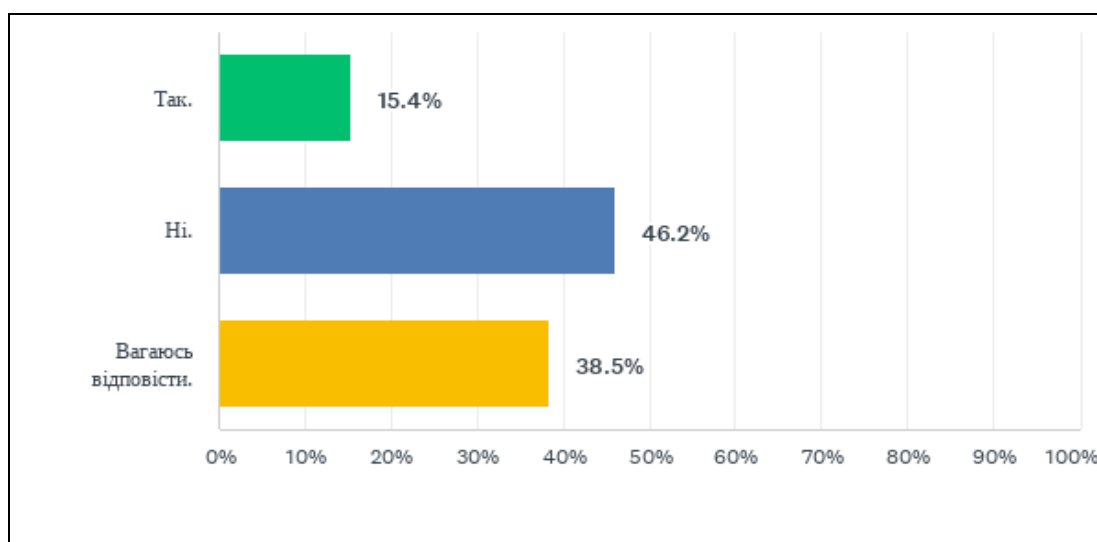

Рисунок 27. – Розподіл відповідей респондентів із Харківської області на запитання «Чи замовляє місцева рада послуги для дітей з ООП у громадських організацій?» [2].

Figure 27. – Distribution of responses from respondents in Kharkiv Oblast to the question “Does the local council order services for children with SEN from public organizations?” [2].

Важливим соціальним завданням на місцевому рівні є створення рівних умов для всіх членів громади. І це стосується не лише освітньої сфери. Між

тим, як довело проведення дослідження, нагальною проблемою для більшості громад є облаштування громадських місць з точки зору їх доступності для осіб з інвалідністю. Лише 13,8% опитаних зазначили, що всі громадські місця на території їх громад доступні для осіб з інвалідністю (рис. 28).

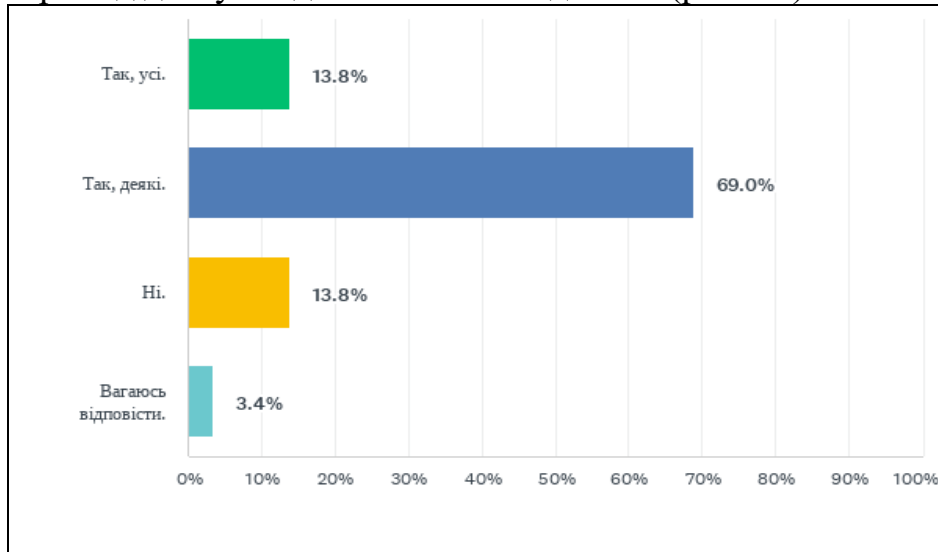

Рисунок 28. – Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи облаштовані громадські місця засобами доступності для людей з інвалідністю?» [2].

Figure 28. – Distribution of respondents' answers to the question “Are public places equipped with accessibility facilities for people with disabilities?” [2].

Трохи кращою при цьому є ситуація в Закарпатській області (рис. 29) порівняно із Харківською (рис. 30).

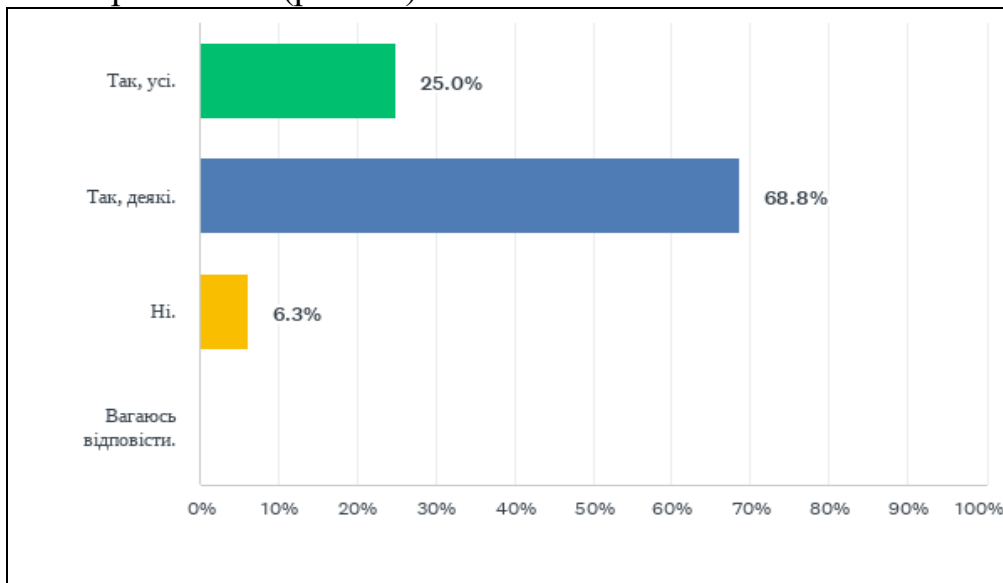

Рисунок 29. Розподіл відповідей респондентів із Закарпатської області на запитання «Чи облаштовані громадські місця засобами доступності для людей з інвалідністю?» [2].

Figure 29. – Distribution of responses from respondents in Zakarpattia Oblast to the question “Are public places equipped with accessibility features for people with disabilities?” [2].

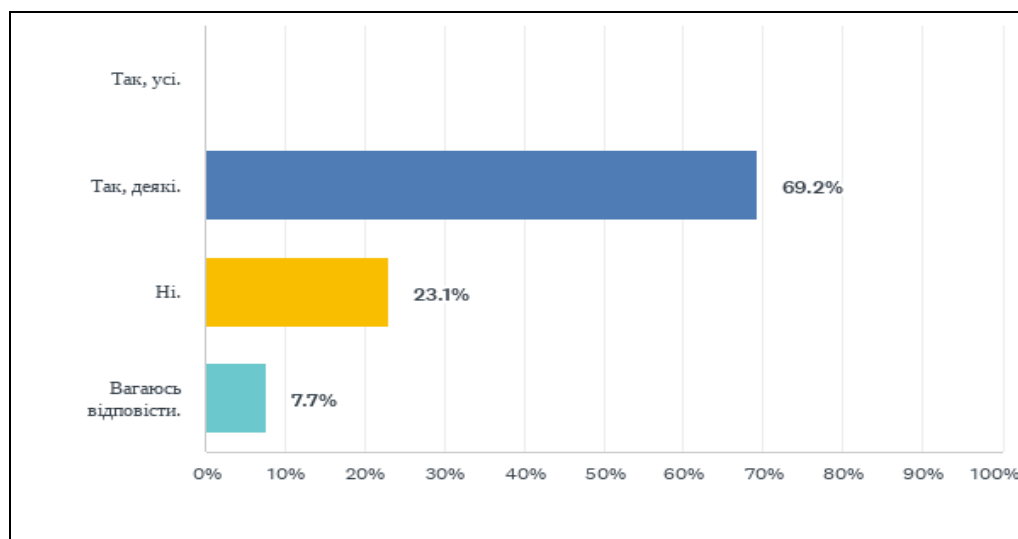

Рисунок 30. Розподіл відповідей респондентів із Харківської області на запитання «Чи облаштовані громадські місця засобами доступності для людей з інвалідністю?» [2].

Figure 30. – Distribution of responses from respondents in the Kharkiv region to the question “Are public places equipped with accessibility features for people with disabilities?” [2].

Говорячи про конкретні приклади облаштування, опитані вказали на наявність в їх громадах пандусів на вході до органів влади, облаштовані туалети, тактильні таблички тощо.

При цьому більшість опитаних вказали на наявність потреби в сторонній допомозі для вирішення цієї проблеми (рис. 31).

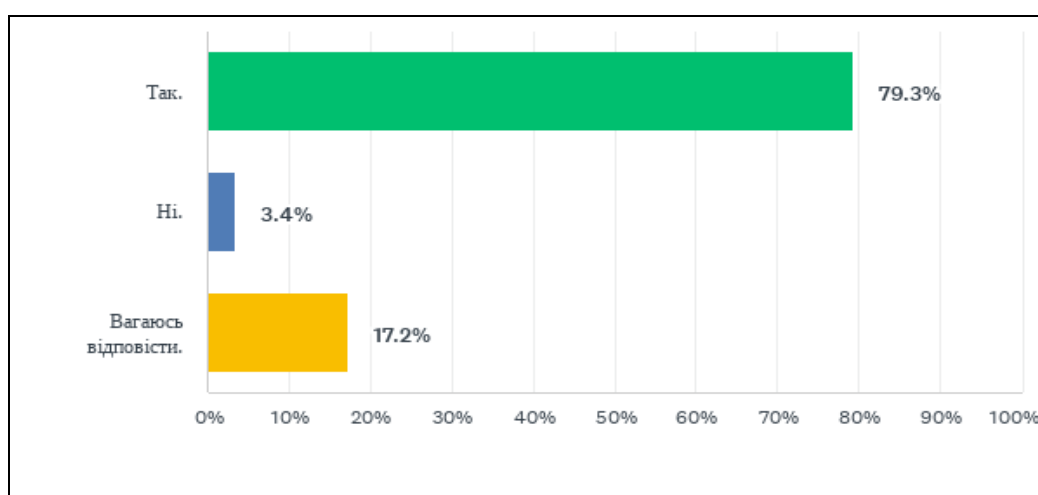

Рисунок 31. Розподіл відповідей опитаних на запитання «Чи потребує Ваша громада сторонньої допомоги для вирішення цієї проблеми?» [2].

Figure 31. – Distribution of respondents' answers to the question “Does your community need outside help to solve this problem?” [2].

Причому потреба у такій допомозі є відносно високою і в Закарпатській області (81,3%) і в Харківській (76,9%) [2].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших досліджень.

По-перше, громади Закарпаття та Харківської області потребують допомоги у підготовці та підвищенні кваліфікації фахівців соціальних служб різних напрямів. Проте вони беруть активну участь у наданні соціальних послуг населенню та зареєстровані як постачальники соціальних послуг. Більшість зареєстрованих послуг фактично надається членам місцевого співтовариства.

По-друге, у багатьох спільнотах створено інклюзивні ресурсні центри, які є важливим інструментом вирішення місцевих проблем дітей із особливими освітніми потребами. Проте, одним із важливих напрямків реалізації місцевої соціальної політики є обслуговування дітей із особливими освітніми потребами, на що з місцевого бюджету передбачено відповідні кошти.

По-третє, не у всіх освітніх закладах є помічники для дітей із особливими освітніми потребами. Проте, ресурсні центри інклюзії обслуговують місцевих мешканців та внутрішньо переміщених осіб. Завдяки діяльності цих центрів більшість помічників учителів місцевого співтовариства працюють у класах з дітьми з особливими освітніми потребами. Якість їхньої роботи також вважається досить високою.

По-четверте, основним способом інформування мешканців спільноти про послуги, що надаються дітям з особливими освітніми потребами на місцевому рівні, є публікація інформації на сайті Ради та її офіційній сторінці у соціальних мережах. Результати опитування також показують, що освітня робота освітніх установ та освітня робота ресурсних центрів інклюзії є також важливими інструментами інформування.

По-п'яте, результати опитування показують, що місцеві органи влади встановили високий рівень партнерства у вирішенні проблем дітей із особливими освітніми потребами. Місцеві ради Харківської та Закарпатської областей активно співпрацюють із різними організаціями для вирішення проблем допомоги дітям із особливими освітніми потребами. Основними партнерами місцевих рад у цьому процесі є місцеві органи влади та громадські організації. У цьому громадські організації безпосередньо надають послуги дітям із особливими освітніми потребами. Вони найбільше зосереджені на захисті інтересів дітей в органах місцевого самоврядування. Громадські організації Закарпатської області зробили відносно більше у цьому напрямі. Актуальною проблемою для більшості населених пунктів є облаштування безбар'єрних просторів у громадських місцях для зручності людей з інвалідністю. Наразі у більшості населених пунктів відсутні умови для забезпечення належних умов мобільності для людей з інвалідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобух І. М., Щегель С. М., Герасімова О. А. Гендерна інклюзія в економіці: дисбаланси в оплаті праці. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 8. С. 51–66. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/159895>
2. Бондаренко Л. Г. Розбудова системи заходів щодо інклюзії на місцевому рівні. *Державне будівництво*. 2024. № 1(35). С. 304–318. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-1-23>

3. Давиденко Г. В. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 240 с. DOI: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236>
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
5. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
6. Манцуров І. Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 71–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_10_6
7. Мельник М. А. Інклюзивна політика держави під час війни. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 6. (276). DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-44-49>
8. Навроцька Є. М. Історія і культура ромів України : навчально-методичні рекомендації ; Навчально-методична серія «Ромські студії в УжНУ». № 3; [Ужгород. нац. ун-т]. Ужгород, 2018. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2812>
9. Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин : Закон України від 9.12.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/97-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року : Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>
11. Saskia Hollander, Rojan Bolling Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. URL: <http://www.thebrokeronline.eu/>
12. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>
13. Офіційний сайт Світового банку URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion#1>
14. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні : Указ Президента України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>

Стаття надійшла до редакції 23.03.2025 р.

Стаття рекомендована до друку 30.04.2025 р.

Bondarenko L. G.,

*Postgraduate Student at the Department of Public Policy, Education and Research Institute of Public Administration of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine*

e-mail: lesya.kulahina@gmail.com <https://orcid.org/0009-0002-2360-1952>

PUBLIC ADMINISTRATION FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSION IN UKRAINE (USING THE EXAMPLE OF KHARKIV AND TRANS-CARPATHIAN REGIONS)

Annotation. The main principle of the state policy on inclusion at the local level is the creation of equal opportunities for all population groups and their participation in social processes. Providing rights and opportunities to all segments of the population contributes to the development of their potential. The main task of this innovation in Ukraine is to create a network of services for various social groups at the local level. This is especially important in conditions of armed conflict,

as the problems of integrating internally displaced persons (IDPs) into local communities and adapting to social life in new territories are becoming increasingly urgent.

A study was conducted on the features of the implementation of the system of local inclusive measures in the context of specific conditions of localities in Ukraine. Practical aspects of current problems and challenges faced by individual social groups that have certain difficulties with "inclusion" and adaptation were studied using the example of the Kharkiv and Zakarpattia regions.

The article examines the features of the functioning and main directions of development of the system of local inclusive measures in the context of modern prospects. The following components of the system of inclusive measures at the local level (functional elements, tools and principles) are considered: the creation of a program and tools for training social service specialists; assistants for children with special educational needs; inclusive resource centers for children with special educational needs; official pages in social networks about services provided to children with special educational needs; partnerships between local councils and public organizations; mobility conditions for people with disabilities.

Keywords: *Public administration, special educational needs of children, partnership of local councils and public organizations, inclusive resource center, social networks, internally displaced persons, counseling, social adaptation, psychological rehabilitation, social support.*

REFERENCES

1. Bobuh, I.M., Shchegel, S.M., Gerasimova, O.A. (2019). Gender inclusion in the economy: imbalances wages. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 8, 51-56. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/159895> [in Ukrainian].
2. Bondarenko, L.G. (2024). Development of a system of measures regarding inclusion at the local level. *State Formation*, no. 1(35), 305–319. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-1-23> [in Ukrainian].
3. Davydenko, G.V. (2023). Digital inclusion and accessibility: social digitalization. Vynnytsia: TVORY. DOI: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236> [in Ukrainian].
4. Kolupaieva, A.A. (2009). Inclusive education: realities and prospects. Kyiv: «Sammyt-Knyga». [in Ukrainian].
5. Konventsiiia UN pro prava dytyny – UN Convention on the Rights of the Child. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].
6. Mantsurov, I.G. (2018). Inclusive development as a basis for countering today's global challenges. *Ekonomy of Ukraine*, 10, 71–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_10_6 [in Ukrainian].
7. Melnyk, M.A. (2022). Visnyk skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia. *Bulletin of the Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl*, 6, 276. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-44-49> [in Ukrainian].
8. Navrotska, E.M. (2018). History and culture of the roma of Ukraine: educational and methodological recommendations. *Educational and methodical series «Roma studies at UzhNU»*, 3. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2812> [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine on Ratification of the Framework Convention of the Council of Europe on the Protection of National Minorities from Desember 9 1997, №14. (1998, November 14). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR) – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 14, pp. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/97-%D0%B2%D1%80#Text>
10. About the Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030. Draft Law of Ukraine from August 7 2018, № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>
11. Saskia Hollander, Rojan Bolling. Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. URL: <https://www.thebrokeronline.eu/article/practice-don-t-preach-getting-serious-about-inclusive-development/>

12. Podesta, J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>

13. Oficiynii sait Svitovoho banku. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion#1>

14. Pro zabezpechennia stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini: Ukaz Prezidenta Ukraini. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809>

The article was received by the editors 23.03.2025.

The article is recommended for printing 30.04.2025.